

FLORENCIA

HUISKAMER VAN DE STAD

FOTO'S OTTO SNOEK

In de Italiaanse ijs- en koffiesalon Florencia is het van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat een komen en gaan van mensen. Vaste bezoekers in voortdurend wisselende samenstelling halen koffie en gezelschap in Florencia. Maar ook voor dagjesmensen en solisten is Florencia een welkome plek. Er klinkt altijd wel ergens commentaar op de waan van de dag. Stukken krant gaan van hand tot hand. Maar niemand die het raar vindt als je alleen wat voor je uit, of om je heen, kijkt.

Er zijn maar weinig zaken in Nederland waar de clientèle zo divers is. Alle sociale en culturele lagen van de bevolking komen langs. Van stratenmaker tot minister, van penoze tot agent. Florencia is een ontmoetingsplek voor iedereen.

In Den Haag weet iedereen de weg naar Florencia. Veel mensen zijn opgegroeid met de zaak. Van generatie op generatie wordt er ijs gemaakt en gehaald. De inrichting is daarbij nauwelijks veranderd. De goudkleurige schrootjes, de wandschilderingen, het aquarium. Florencia is tastbare nostalgie.

De bijzondere plek die Florencia in de stad inneemt is niet bedacht, maar gegroeid. Dit boek gaat over de authenticiteit van de zaak en zijn bezoekers. Otto Snoek fotografeerde over een periode van een paar jaar de heel gewone, heel markante mensen die er komen. De foto's geven daarmee een blik op de diversiteit en eigenheid van onze samenleving.

VERLOF B
(ALCOHOLVRIJE DRANKEN)

De Italiaanse ijssalon

Prof. Frank Bovenkerk

Toen Eduardo Talamini in 1932 zijn ijssalon opende in Den Haag zullen weinig mensen hebben stilgestaan bij de gedachte dat Nederland feitelijk een multiculturele samenleving zou worden en dat dit ook zo zijn aantrekkelijke kanten heeft. Hij droeg met Florencia een fleurig element bij aan de stad. Dat geldt zeker voor de ijsbranche waar tot dan toe alleen wit ijs werd verkocht en waar aan de Hollandse ijssalon met vrolijk gekleurd Italiaans vruchtenijs stevige concurrentie werd aangedaan.

De Nederlandse bevolking zag zichzelf voor de Tweede Wereldoorlog als nationale en culturele eenheid en voor zover er verschillen bestonden tussen categorieën van mensen berustten deze op onderscheid van sociale klasse en godsdienst. Nederland was geen immigratieland vond men en het werd buitenlanders helemaal niet zo eenvoudig gemaakt om zich hier te vestigen. Na de Tweede Wereldoorlog voerde de Nederlandse overheid zelfs een krachtige emigratiepolitiek (USA, Canada, Australië, Nieuw-Zeeland) om de bevolkingsdruk te verlichten. Dat is inmiddels sterk veranderd, Nederland is nu met tien procent van de bevolking die haar roots elders heeft liggen een van de meest gevarieerde multiculturele samenlevingen van Europa geworden. Desondanks heeft de politiek tot het jaar 1999 volgehouden dat er van immigratie geen sprake was.

Hoe zijn die meer dan anderhalf miljoen nieuwe Nederlanders hier dan terecht gekomen?

Na de Tweede Wereldoorlog kwamen er Indische Nederlanders, Molukkers, Surinamers en Antillianen, gastarbeiders uit acht landen rond de Middellandse zee en vluchtelingen uit landen in de hele wereld. Maar voor de oorlog?

In werkelijkheid waren er toen ook wel degelijk immigranten in Nederland, maar daar hebben historici en antropologen in onze tijd pas oog voor gekregen. Tussen de wereldoorlogen werden mensen uit Polen, Italië en Slovenië te werk gesteld in de steenkolenmijnen van Zuid-Limburg; er kwamen meisjes uit Duitsland om als dienstbodes te werken in welgestelde gezinnen en als we wat verder teruggaan in de geschiedenis dan komen we Duitsers tegen uit Westfalen (hannekemaaiers) die ieder jaar opnieuw na de zomer hielpen de oogst binnen te halen. Er waren Joden gekomen uit Oost-Europa vanaf de achttiende eeuw en twee eeuwen daarvoor uit Spanje en Portugal. In de zestiende en zeventiende eeuw kwamen er mensen uit de Zuidelijke Nederlanden en Frankrijk (Hugenoten). Bij nader inzien blijkt Nederland reeds lange tijd een land te zijn geweest van komen en gaan. Het aantal immigranten is in de Gouden Eeuw zelfs zo groot geweest dat de helft van de bevolking (zelf of hun ouders) van elders afkomstig was.

Het gaat economisch kennelijk voor de wind in landen met een grote (vrijwillige) immigratie.

Al deze immigranten zijn na verloop van tijd in hoge mate geassimileerd en daarom kost het nu enige moeite om voorbeelden te vinden van overblijfselen van economie en cultuur waaraan zij hebben bijgedragen.

Dat ligt anders bij kleinere immigratiebewegingen van mensen die langer geleden een speciaal product aan kwamen bieden of die een nieuw ambacht beoefenden. Zij waren meestal afkomstig uit één bepaalde landstreek (soms niet meer dan enkele dorpen) en ze vestigden zich doorgaans in de stad. Zij zijn soms na vele generaties nog wel duidelijk herkenbaar. Er kwamen in de negentiende eeuw marskramers en stoffenhandelaren uit (het katholieke) Oldenburgse Münsterland die de grondleggers werden van grote warenhuizen in de stad, zoals aan de Gedempte Gracht en de Boekhorststraat in Den Haag. Die heetten: Peek en Cloppenburg, Vroom en Dreesmann, Voss, Lampe, Hunkemöller, C&A Brenninkmeijer, Sinkel.

Uit Italië kwamen stukadoors, schoorsteenvegers, terrazzowerkers (granieten aanrechten en vloeren) en wat met een deftig woord ijsbereiders heette. Het stucwerk in tal van mooie historische gebouwen (o.a. aan de Amsterdamse grachten) is aangebracht door Italianen afkomstig uit de streek rond Como en het meer van Lugano; de Italiaanse schoorsteenvegers (in iedere stad was er ten minste één) komen uit het noorden van Piemonte en het Zwitserse Tessino; de terrazzowerkers komen uit de provincie Udine (m.n. de plaats Maniago).

De oorspronkelijke ijsbereiders zijn afkomstig uit dorpen in Cadore in de provincie Belluno.

Steden vormen de natuurlijke knooppunten van mondialisering in economisch, communicatief en cultureel opzicht en de term mondialisering slaat op wereldwijde uniformering. Alle steden worden vol gezet met identieke vestigingen van Amerikaanse hamburgerketens. Steden trekken thans een internationaal gezelschap aan van managers en professionals die werken in financiële instellingen en op de kantoren van het bedrijfsleven. Universiteiten en hogescholen wisselen internationaal studenten uit. Deze hooggeschoolde migrantenstroom is overal inzetbaar en kan zich in betrekkelijke afzondering van de nationale omgeving waarin men zich toevallig bevindt, ontwikkelen.

Naast deze beweging is er in steden echter ook altijd een proces van mondialisering van onderop geweest. De ambachtelijke migraties waar het hier over gaat, hebben altijd een omgekeerde werking gehad: ze dragen juist bij tot stedelijke diversiteit. Om te kunnen overleven moeten zulke migranten zich aanpassen aan de cultuur van het land en de stad waar zij zijn neergestreken. Maar niet teveel, want dan raken zij hun unieke product of ambacht kwijt. De ijsbereiders losten dit op door in de wintermaanden naar 'huis' te gaan en ook daar geïntegreerd te blijven. Ze verhuurden in Nederland hun salon voor de wintermaanden bijvoorbeeld aan een bontwinkel.

Ze vormden daarmee een mooi voorbeeld van geslaagde 'integratie met behoud van eigen identiteit'. Deze slogan vormde het uitgangspunt.

punt van Nederlands sociaal en cultureel minderhedenbeleid tot in de jaren tachtig van de vorige eeuw en op zichzelf past dit streven heel goed bij de caleidoscoop van culturen die je in de stad aantreft. De politiek is intussen van inzicht veranderd. De druk op integratie is toegenomen vanuit de verkeerde veronderstelling dat de oorspronkelijke cultuur van migranten maatschappelijke vooruitgang in de nieuwe samenleving altijd in de weg zit. Maar de Italiaanse ijsbereiders konden integratie en eigen cultuur prima combineren. Ze waren succesvol en werden gerespecteerd op grond van hun eigen culturele specialisatie. Juist daardoor droegen zij bij aan de veelkleurigheid van de Nederlandse samenleving.

Bij het begrip integratie moeten we altijd de vraag stellen: aan wie passen de immigranten zich eigenlijk aan? Aan de stedelijke elite, aan de middenklasse of aan de volkswijk? Italiaanse ijssalons hadden natuurlijk het liefst alle rangen en standen als klant, maar in hun enigszins afstandelijke exclusiviteit richtten zij zich in hun opstelling doorgaans op de middenklasse. Aan de kwaliteit van hun ijs viel niet te tornen. Verschillende ijsbereiders vertelden ons zelfs dat het met de vestiging van Italiaanse ijssalons in Frankrijk nooit iets was geworden, omdat Fransen van mierzoete ijsjes hielden en zo diep wilden de Italianen niet zinken. Talamini van Florencia trok zich daar echter niets van aan. Hij paste zich aan de buurt aan en trok ook werkmansvolk aan door zich ook als koffiehuis te manifesteren. Talamini kon zodoende ook het hele jaar open blijven.

'De Italiaan' heeft met zijn ijssalons een duidelijke rol gespeeld bij de ontwikkeling van de stedelijke jeugdcultuur. Vanaf de jaren vijftig zocht de jeugd (die voor het eerst in de geschiedenis over eigen zakgeld beschikte) elkaar op. Zij hing daar rond op een voor de ouders aanzienlijk minder bedreigende omgeving dan later het café waar alcohol werd geschonken. Het Italiaanse echtpaar die de zaak runde trad zo'n beetje op in de rol van surrogaatmoeder en -vader.

Het exotische element van het Italiaanse ijs zorgt klaarblijkelijk voor een neutrale ruimte van ontmoeting. Florencia is daarvan wel een zeer uitgesproken voorbeeld. Je kunt er ijs kopen, maar je kunt er ook binnenstappen voor gezelligheid en aanspraak bij een bakkie koffie. Zo is de ijssalon een permanent element geworden in de cultuurgeschiedenis van de stad. De kinderen en kleinkinderen van de eerste klanten komen er nog steeds. In enthousiaste zelfpromotie van de steden worden de Italiaanse ijssalons altijd naar voren gehaald. En terecht. De Italiaanse ijssalon is een instituut.

Frank Bovenkerk is cultureel antropoloog en emeritus hoogleraar aan de Universiteit van Utrecht. Hij is schrijver van het in 1984 uitgegeven boek *Italiaans Ijs*, samen met A.H. Eijken en L.M. Bovenkerk-Teerink.

FLORENCIA IJS

Reeds 30 jaar lang
het door de concurrentie meest becritiseerde, maar door het publiek

HET MEEST GELIEFDE en HET MEEST GEGETEN IJS

● GEZOND
● VOEDZAAM

● LEKKER
● VOORDELIG

★
Bestelt U ook eens zo'n heerlijke

ROOMIJS-TAART

Een verrukkelijke tractatie bij feestjes en diners, waar-
mee U veel eer zult inleggen

BEL OP 63.02.14 (gaarne zeer vroegtijdig)

NIEUW

BINNENKORT brengen wij **IETS GEHEEL NIEUWS**, te weten drie verrukkelijke smaken roomijs, verwerkt tot fantastisch lekkere

ROOMIJS-BLOKS

Een attractie voor uw gezellige winteravonden, verjaardagen, feestjes, diners, kortom voor alle feestelijke gelegenheden, waar U iets bijzonders wilt brengen.

PRIJS EN KWALITEIT ZULLEN U VERRASSEN!

Let op de verdere mededelingen over het

FLORENCIA-FAMILIEBLOK

IJSFABRIEK „FLORENCIA” - Torenstraat 49-53 - Telef. 63.02.14

In de rij voor slagcrème, 1944-45

FLORENCIA

VERLOF 8

55

55

51A
51